

Mutlak Mozaik

Ulaş Güldiken*

Giriş

Tarih sahnesi ne köpürmeyecek denli durgun bir deniz, ne engebesini sadece buğday başaklarının oluşturduğu uçsuz bucaksız bir ova. Onun ilk topluluklardan bu yana değiştirilebilir ya da değiştirilemez olarak görülmüş yasalarına bitmeyen yüklenme; değiştirilmek istenen ve değiştirilmek istenmeyen yapılarını yorumlayarak; arzuların, güçlerin varlığını gerçekleştirmek üzere yeni siyasal bakışlar oluşturmuş tüm tarihi varlıkların sunduğu renkli sahne bu.

Var oluşları bakımından mutlaklık sınırlarını içeren her geçmiş ögesi şimdi üzerine ne ağır ve önümüzü görmeyi zorlaştıran; hafif ama önümüzü görmeyi yüzeyselleştiren yükümlülükleri yüklüyor. Hem gelecek inşası kavramsal bir ipotek altında çünkü geçmişin izini tümünden bir tarafa atamıyoruz, hem kültürle bağlam kuran dil uzamımızın temellerinin alışkanlıkları benzer mantık ilişkileri içerisinde hareket etmemizi dayatıyor.

Aynı zamanda bu ağırlıklar; geçmişin kapsama alanında açılan her oluşumunu ondan soyutlanamayacağımız birer gerçeklik ögesi olarak ve geçmiş tarihin çeşitli ve çoklu yapısını yeniden yerin yüzeyine getiriyor. Dolayısıyla her kuşağın her yeni okuması veya sorgulaması, bu zeminde hareketle yapısal bir tarihe uzanımı içeriyor.

Örneğin çeşitliliği veya çokluğu müzeleştirip, bellek nesnelere olarak koruyup dondurmak; yani tarihi mümkün bütün sınırları içerisinde, yaşana-

* Galatasaray Üniversitesi, Felsefe Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi.

bilmiş bütün zeminiyle beraber sunmak çabalardan biri. Böylelikle tarih platformunu total bir bakışla canlı olarak bütün zamana taşıyarak görme-yi olanaklı kılmak, tarihi daha yerel ögelere dayandırır. Bir diğeri şimdinin gücü ve egemenliğine dayalı yıkım; dolayısıyla güçlerin dengesinin yarattığı ve tarihin her şimdisinde değişebilen varlıkların keyfine kalmış bir perspektife terk ediliriz. Bu keyfiliğin çıkaracağı sonuç, mevcut tarihsel algı ve paradigmanın gereği kaynağı olabildiğince tekleştirmek ve gerçeklik zeminini onun üzerine kurmaktır. Olabildiğince tek tattan ibaret ve küstah bir tavrı vardır bu hükümranlığın.

Dolayısıyla bu ağırlıkların referansları aşırı yüklemeler olarak tarih ve tarih felsefesi bakımından, tarihsel yapıların farkları arasındaki alanı açmakta birer engel olarak mı karşımıza çıkmakta. Çünkü gelecek inşası ilerleme kaygısı içerisindeki düşünce bakımından daha kolay yöntemleri içerir. Bu aynı zamanda toplumların yönetsel ve kurumsal mantığının bir sonucudur da. Geçmiş odaklanmayı çok gerekli görmeyen reel zeminden hareket eden ve böylece tarihsel çatallaşmaların varlığına dair izleri görmezden gelen bir tavidir bu.

Ya da aynı ağırlıklar, farklının kıvrımlarının keskinliğini bilebilmemiz için birer özdeşlik kodu olarak da üzerimize yapılmış olabilir. Yani hatırlamamıza olanak sağlayan ve böylece sürekli kaynakla kurmaya çalıştığımız özdeşlik ilişkisi bağlarını koparmamaya çalışıyor. Eğer buradan doğru birlikte akmış bir tarih akışı ortaya çıkıyorsa, birliktelik zeminini oluşturan yapılara atfedilen çatı kavramlar ya da sınır durumlarına ilişkin söylem daha derin dalışları göze alarak dile gelmeli.

Yukarda değiştirilebilir olarak gözüken ama değiştirilmek istenmeyen yapılar olarak belirlenmeye çalışılan bunlardı. Tarihin çeşitlilik kaynakları ve onun çoğul olarak yansımalarına kaynaklık eden her şey. Bunların değiştirilmesi mutlak olarak her bir parçanın birincil doğasından kayboluşları içermesini gerektirir. Bir tarafın yani problem olarak yansıyan durumun muhataplarından birinin değiştirilmesine karşı belirttiği şey, bu çoklukların varlıklarına dair koruma çabası içinde olmasıdır. Bu onun varlığının kodlarını ve mantığını oluşturuyor. Diğer muhatap ise değiştirilmez denilen değiştirmek için bir hamlede bulunma girişimi ve öznelere kendisidir. Tüm fetih ilişkileri/ çöreklenmeler/ işgaller/ benzeştirmeler bu çabanın sonuçlarıdır. Farklılık içerikleri oluşturan/ başkalık oluşturan yapıları homojenleştirmek, dünyanın akışlarını tekleştirmek/ beyazlaştırmak; değiştirilemez olarak görülmüş ve topluluklarca özsel doğaları olarak görülmüş bütün kodları silmektir. Tarihsel kavşaklar bakımından tarih boğumları yaratan, çatışma nesnelere yaratıp duran dünyanın siyasal düzeninin mecrası bu. İlkini bitmek bilmeyen yüklenme olarak kastedilen buydu. Tarihe ve dolayısıyla onun güçlerine, akışına, öznelere, çoğ-

rafyaya, suya, atmosfere ve kim bilir daha nelere ilişkin müdahalelerin yarattığı önceki doğa ve dokularla farklılaşmanın getirdiği bu yeni görüntü karşısında ısrarla direnen ve saldıran öğelerin varlığı, aynı zamanda bu yatağın bu şekilde yol almasının da öznesi oluyor.

Bu yapıları hafiflikten sayıp geçmiş ayak izlerini hafifsemeye kalkışmak veya küçümsemek, seyirleri keyfilikle yapmaya kalkışmak, 'aradalık' alanlarının kolayca inşa edilebileceğine dair kent soylu bakışlarla varsayımlarda bulunmak; yüzeyle bu çok sıkı ilişkinin derinlikler tarafından yutulmaya doğru çekilebileceğini ön görememektir. Çapraşık olarak ilişkilendirilmiş her topluluğun derisinin altında var olan gizli yasaların, uygarlığın kızgın demirleriyle dağlanarak yok edileceği ya da soyularak okunabileceği pek hafifçe akla güven olabilir.

Başka kitlelerle arasındaki damarların belirsiz bir yerde aniden kesildiği, kendi içinde bir akışın olduğu çokluk belirten belirişlerin iç kıvrımlar geçirerek daha yerel ve alta karmaşık davranışları gösterdiği doğru ise ve bu şayet mozaik olarak tanımlanırsa; tarih belki daha fazla çeşitlenmiştir ve belki de daha da çeşitlenerek mutlaklık sınırlarını zorlayacaktır. Bu çeşitlenmede ve renklenmede farklı sesleri vermek üzere aradaki sertliği hissettiren birkaç açılım izleğini ve girişte kurulmaya çalışılan bağlamları ortaya koyalım öyleyse.

Mutlak Mozaik

Mozaik sözcüğü etrafında kurulmaya çalışılan ilişki, kökenini bu kadar değişik renkte küçük yapının bir arada oluşundan alır. Yoksa her bir yapının kaçınılmaz olarak bir araya gelmeye çalışması üzerine kurulmuş bir platform yok ortada. Yani değişik yapıda ve adda birçok fonu bir arada başka şekilde bulabilseydik, pekâlâ ona da bir göndermede bulunabilirdik. Örneğin bir çiçek bahçesi veya arıların konduğu yaylaların renk ve koku cümbüşünü de düşünebiliriz. Ki bunlara da bir göndermenin olduğunu zaman zaman şiirsel öğelerden, değişik üslupta sunumlardan bilmekteyiz. Ama politik ama edebi; mozaikğin ortaya koyduğu görüntü üzerine yapılan görüntülerden bir kasıt var. Ve dolayısıyla hem o kasıt hem görüntünün nasıl yansıdığını, hem de içerdiği sınır durumlarını gözeterekten; aynı zamanda görünenin ötesinde ve derininde bir mutlaklık barındırdığını iddia etmeli. Bağlamı burada yakalamaya çalışırsak; aslında kastın yani politik temalı göndermelerin kastını aştığını söylemek gerek. İyi de 'biz bir mozaikçiz' derken, kastımız neyi işaret ediyor. Durgun ve hareketsiz ve sonsuz olarak biz bir arada her hangi bir aşınmaya uğramadan ya da bir eklentiye maruz kalmadan -ki ikisi de bir başkalaşımı içerir- öylece durmadığımızı göre, sürekli ve aynı ritimde bu türden göndermelere kaynaklık eden yerin tasvirinde bir sorun var demektir.

Bir; bu tasviri gerektiren kasıt politik argümanlara sahip olduğu üzere bir tarafın ağırlığını taşıyarak, mozaikçi oluşturan bir yapının egemenliğini kurma üzerine bir tehdidi yüksek sesle dillendirilebilir. Yani aslında başından beri bir mozaikmişçesine bir arada yaşanılmadığı halde, mozaikçi tek tabaka halinde korunmasına yönelik söylemler bir bastırma tekniğidir. Ortada soluklaşan renklerin varlığı söz konusuysen, hâkim ve siyaset etmek isteyen bir rengin çınlanması şüphelidir. İki; varoluşunu gerektiren öğelerin gittikçe soluklaştığını gören bir yapının, acizce yine aynı tabakanın varlığını/mozaikçi hatırlatarak diğerlerini etkilemeye çalışması sönük ve yersizdir. Bu gözlemler üzerinden; mozaikçi yapısı esas olarak alındığında tüm bu kasıtlar boşlukta yankılanıp durmaktadır.

Mozaik yapısının ortaya koyduğu görüntüye bakarsak; sınırların ve renklerin bir arada sunumunu net bir şekilde izleyebilmekteyiz. Yani birinin nerede bittiğini, diğerinin nerede başladığını ayırt edebiliyoruz. Elimizdeki görüntüye bakarak hangi renkteki yapının nerede olduğunu söyleyebilmek ve bu dağılıma ilişkin daha seçili bir adlandırmalar ve sayılar ile ifade etmek olanaklı hale geliyor. Bu açıklıkta bir zemin varken, mozaikçi dair bir benzeştirme yaparak coğrafya, kültür, topluluk, üretim vb. değerlerinin fiziki dağılımlarına ve varlıklarına ilişkin resim çizmek, edebi bir anlamlandırma dışında bir ifadeye sahip değil. Çünkü bu yapıların hareketliliği hiçbir zaman böylesine sabit bir görüntüyü vermiyor. Elbette bu değerlere ilişkin istatistikleri ileri sürmek, onlara ilişkin oranlar yapmak, dağılım grafikleri çizmek mümkün ancak homojenleştirmek ya da izole etmek mümkün değil.

Şimdi benzerlik kurulmaya çalışılan iki öğe var: biri mozaik ve onu bildiğimiz haliyle ele almak, diğeri bir gönderme olarak benzerlik ilişkisi kurulan çoğul değerlerin varlığı. Yani hem mozaikçi yapısı gereği tabakada yerleşik duran yapılar arasında belli sınırlar var, hem de küçük renkli taşların üzerine yapışık halde oturduğu bir yer ilişkisi var. İşte mutlaklık içeren yerlerden birini burası oluşturuyor. Bir taraftan diğerleriyle bir komşuluk ve sınır durumu, bir taraftan beraber bir resimde görüntülenme isteği. Çoğul değerler bakımından, onu oluşturan karakterlerin tarihsel varlığı ve diğerleriyle fark yaratan geçmiş oluşumun ortaya koyduğu çatallaşma ve şimdiki varlıklarının bu geçmiş üzerine kurulu gerçeklikten ötürü karşılıklı cephe konumu, yine bir mutlaklığı barındırıyor. Burayı değiştiremiyoruz artık; bilinen geçmişin değiştirilemez gerçekliği.

Burada mozaikçi metaforik bir şekilde mutlaklıkla beraber sunumunu yapmaya çalışmanın anlamı şuydu: Kurulmaya çalışılan ilişkilendirmenin yarattığı problem ve sakatlığa işaret etmek, bunun yanı sıra mutlaklık durumunu oluşturan yapıları ortaya koymak. Derz, kan, tortu, bazen su üzerinden bağlam kurma bir izlenim, aynı zamanda bazen gerçeklik pa-

yı taşır. Yani arada hem ayrılığı, hem de aynılığı oluşturan ne türden bağ varsa, onlara ilişkin görülene ya da ortadaki gösteriye neden olan güçleri göstermek.

Derz' İlişkisi

Derz yapısı; zamanla incelmış ya da kökensel olarak zaten ince bir çatlağı andıran geçirimsizliği yüksek yatakları açan, ardında geniş uçurumlar bırakmış ve uca doğru sivrilen bir yarılma hareketidir. Bu yarılmadan arta kalan bölünmüş kara adacıkları halinde yükselen uygarlık kabartmaları, insanın kültürel kümeleşmesine yataklık yapmış ve üzerinde insanın toprakla ilişkisine yer sunmuş olan zeminlerdir. Derzin açılmasıyla, kalabalıklar halinde olan popülasyonun ayrışmasının gerçekleşmesi ve derzle birlikte ayrışan popülasyonun varlıkları arasında kültürel dokunun farklılaşması bunun bir sonucudur. Derzin uzanımı sürdükçe, üzerinde ortaklaşmış karakterler silikleşir ve kümeler halinde yaşama alanı olarak belirlenen coğrafya parçalarıyla aidiyet oluşur ve böylece orası dışarıya karşı diğer topluluklar karşısında korunması gereken bir yer olarak ilan edilir.

Bu ilan, keskin bir kıvraklığa sahip olan sızma hareketinin yarattığı toprağın, ıslaklık ve verimliliği üzerine yerleşik düzenini kurmuş olan geçmişin önce ayak, sonra el izlerinin temeli olmalı. Sızma; kıraçla olan buluşma ve kıraç üzerinde verimliliğin keşfedilmesi, sızmayla mendereslerin oluşumu ve buraların kaynak olarak kurulumudur. Uygarlıkların bu mekânların etrafına yerleşmesinin anlamı budur.

Niçin önce ayak izleri var taşların üzerinde? El ile yoklamadan önce, ayaklar altına aldığımız toprakla ilişkimizin önceliğinin, yenilgi tarihiyle bir yan anlamı olmalı çünkü. İstilayı ayaklarla yapıyoruz zira. Ayaklarla başlayan bir sızmaya eğilimliyiz ilkin. El ile dokunmaya cesaretin olmayışı, onu hissedeceğinden ötürü ele geçirmekten vazgeçileceği korkusu, dolaşısıyla ayaklar altına alıp önce çiğnenen ve böylece elle kavranabilir bir kıvama getirilen bu 'başka'nın varlığını gerçekleştirdiği yerin işgali, işgal edenin işgal edilen karşısındaki baştan yenilmişliğinin kayıt dışı ifadesidir. Çünkü işgal edilenin cazibesine çoğu zaman kapılıp gidilir ve yutulur.

Tortu İlişkisi

Sızma hareketi dediğimiz; yığınları ötelediği gibi, taşıdığı tortuları vadide biriktirebiliyor da. Verimin koyuluk dağılımının coğrafya izdüşümündeki

1- Kürtçe' de derz kelimesi çatlak anlamına gelir ancak; daha çok sert cisimlerin çatlağı için tercih edilir. Örneğin kaya, duvar, kemik için kullanılır. Ayrıca yapı mimarisinde de teknik bir terim olarak bir anlama sahiptir.

kaymasının sürekli ton değişikliğidir bu. Bu ton değişikliğinin bir çekiciliği olmalı ki, yeryüzü üzerine kümeleşmeler koyuluk sınırlarının değişimlerini uyarlayabiliyor. Pekâlâ tortu kokabiliyor da, dolayısıyla burada bir kokuşma görünmekte. Kokan ve onunla beraber kokuşan yerleşimle yerleşimin ilişkisidir burada bahsedilen.

Italo Calvino, “Görünmez Kentler” kitabının “Sürekli Kentler 1” başlıklı kısmında, adeta yerleşimin yerleşikte yarattığı krizi dile getirir:

‘Çöpçüler yüklerini her gün nereye götürür, bu soruyu kimse sormaz kendisine. Yanıtı herkes bilir: kent dışına. Oysa her yıl genişler kent. Çöplükler geriye çekilmek zorunda kalır; atıklar arttıkça çöp yığınları yükselir, katmanlar çoğalır, daha geniş bir çembere yayılır. Ayrıca şu da var; Levonia’nın yeni şeyler yaratma yeteneği geliştikçe çöpün özü de iyileşir; zamana, hava şartlarına, fermanstasyona ve yangınlara meydan okur.’ (Calvino, 2007: 156)

Yani kokuşan her yeri terk ederken veya üretimin özü değiştikçe, teknik ilerledikçe hem bir meydan okuma, hem niteliğin değişimi başlar. Yani tortuya neden olan toplumsal gelişim ve değişim hem nitelik değiştirmekte, hem de tortunun bir versiyonunun birikmesiyle fiziki yerleşmenin dokusu da değişmektedir.

Yerleşiklikten edinerek yer edinen kodlar yere biçim verilerek yerin kabuğundaki yeni formların oluşumuna neden olmakta ve hepten bir kültürün filizlenmesi veya kültür fıskırması olarak da yansıyabilmektedir. Kazma vurulmayana dek kucağında yattığımız toprağın sertlik tonunun, derimizin gevrekliğinin kıvamını içermesinin nedeni ne olmalı ki, onu okşadıkça yumuşayan bir gerginliği yaratıyor.

Sızma; bir doluluk içerdiği gibi, boşluğu da içerir. Saydam gibi görünen bu boşluk, geçirimsiz bir buz katılığı gösterebiliyor ve o ara alanı açmak, seyreltmek kütleler arası geçirgenliği artırabiliyor da. Yapılar ve topluluklar arası uzlaşmaları içeren, her ne kadar mutlak bir eşitlik ilkesi üzerinden inşa edilmiş olmasa da, ‘kamusallık’ denilen alan, kütlelerin aşındırmasıyla ve arada kütlelerin daha rahat hareketlenebileceği bir platform olarak inşa edilmiş. Ortak Pazar, ortak dil, üst kimlik, vatandaşlık-yurttaşlık ilişkisi... Dışında ise, tersi yönde içe doğru daha fazla gömülmüş keskinlikleri daha belirgin, ayırt edilmesi daha mümkün bir koyuluk olarak yerlerini muhafaza ediyorlar.

Bu türden topluluklar ve yapılar arasında, ortaklıklara dayalı derzi ortadan kaldıracak birleştirme gibi bir geriye dönüş olanaklı olmayan bir zeminde uçurumu taşıyor ve orası bir yırtığı barındırıyor. Orası restore edilse ya da moloz deposu olarak boşaltım yerleri olsa dahi, üzeri kaplan-

miş zemin, dibine doğru çöküyor yarığın. Dolgu kıvamı nasıl olursa olsun yamadan daha fazla bir bütünlüğü sağlayamıyor. Bütün restore çabalarının orijinallikten daha fazla uzaklaşma belirtisi budur işte. Bu doğrudan gösteri alanı ve karşılıklı repliklere dayalı zorunluluk öğeleri taşımanın dışında bir içtenliğe sahip değil. Öylece modern davranış kalıpları olarak klişe ve söz oyunlarına dayalı diller arası, kültürler arası bir boşluk alanı olarak üzerimize yayılan çatının bir gereği ve sadece birbirine dokunmayan entegre yapılar şeklinde iç içe hareket ediyorlar. Dolayısıyla, sınır durumu kestirilemeyen ve nedenini değişik kaymalardan alan bir ara durumu oluşuyor. Bunun için Amerikan toplumlarında değişik kültür gruplarının bir arada oluşuna ilişkin karşılık gelen iki metafor dikkate değer: Melting pot ve salad bowl.²

Politik insan, farklılıkların saçakları arası açının büyüyen bir eğri göstermesinin, daha fazla dallanıp budaklanmanın gelecek üzerinde ağır ya da hafif bir yük olduğunun ekonomisini yapacak karakterde değil. Ve gelecek her kuşağın bu yapıyı seçme özgürlüğüne sahip olmadan devralacağını bilerek, bu gösteri sahnesine müdahale edecek çabada da değil. Ötede adım atanın sıcaklığına olan bir ihtiyaçtan ziyade, öteden geçenin bıraktığı boşluktan doğan soğuk basıncın etkisinde hala. Birbirine teğet geçen akışların, her hangi bir temas olmaksızın, iç içe geçen boruları resmeden bir dış görüntüsü var bu modern yapının. Her akışın kendisini barındırdığı yeryüzü, bir adacıklar toplamı ve herkesin kendi adasının ritüellerinin günlük yaşamın üzerine hapsedildiği bir zorunluluk artık. Ötede duran sadece bu entegre yapının varlıklarından biri olarak görüldüğüne göre, eğer ortak bir çatı altında durmak başkılığın mantıksal bir sonucuysa, her şey bu politik varlığın devamı içindir.

Levinas, 'başka'nın politik kimliğinin ve resmi yapının algısının dışında mutlak indirgenemezliğini vurgular;

'Şeylerin yasalarını koyarak farklılığı ve aynılığı uzlaştıran bilinç mitosu, felsefenin büyük mitosudur. Bu mitos, Aynı'nın totalitarizmine ya da emperyalizmine dayanır. Aynı'nın evrenselliğiyle tanımlanan idealizm, onu en sert biçimde reddeden felsefelerde bile mevcuttur. Tarih, insanı kendi kendisiyle, diğer insanlarla ve şeylerle karşı karşıya getiren çatışmaları azaltma amacı güdüyorsa, bu azaltma, insanın başlangıçta kendisini engelleyen şey üzerinde ege-

2- Melting pot erime potası anlamını taşıyan, değişik kültürlerin kaynaşması ya da başka bir forma doğru başkalaşmaları; salad bowl, salata örneğinden yola çıkarak her sebze ya da meyvenin tatlarını koruduğuna dair örnekleme. (mutlak olarak bu tatlar karışım haline geldikten sonra dilde bıraktıkları tat başka bir kıvamda olacaktır ve dil bunları her bir öz tada göre ayırt etmeden alacaktır.)

menlik kurmasıdır aynı zamanda. Her başkalık ortadan kalkar.'devamla, 'İnsan, bir Ben ya da bir vatandaş olarak düşünülür-karşılıklılık ya da simetri yoluyla erişemeyeceğimiz başkalığın indirgenemez orijinalliği içinde düşünülmez aslında.' (Levinas, 2003: 117)

Tarihe ait olan sızma, insanın teklileşmesini ya da tekli kalmasını engellemiş olabilir. Bunu şayet olumlu yapmak mümkün; çoklu yapıda olan öğelerin arasından sızmayı kurutmaya çalışmak, bir çölleşmeyi içerebilir (desertification). Bu aşamadan sonra sızmayı önlemek ya da kaçığı engellemeye çalışmak, sınır yapılarını deforme etmeyi hızlandırabilir. Hız tanımayan, karşılığı kestirilmemiş bir deneme cesaretsizliği değil bu; daha çok, düşülecek bu karanlık ortamın bize her hangi bir şey sunup sunmayacağından endişesidir. Bu salt biçimde dümdüz zeminin, yani tutunacak yer yokluğunun kavrayışsızlığının kişiyi düşüreceği gülünç duruma karşı ihtiyat belki de. Bunun siyasasını düşünmek ya da ekonomisini yapmak, bu denli tereddüt içindeki kapı eşiklerindeki akılcı ve politik insanın vahşetidir.

Kan İlişkisi

Kan; daha yoğun ve ağır bir akışkanlıkla süzülen ve iz bırakan, yıkamakla lekesi geçirilemeyecek olan, tırnak aralarına /derinin kırışıkları arasına dek sızabilmiş bu bordo vişneçürüğü pıhtılaştıran yumuşaklıktır aradaki. Göz çanaklarına bir perde gibi inen kan, hatırlayış alarmıdır bu yüzden; olay yerinde, yatakta, alanlarda, metal uçlarında; duvarlarda saçılmış çelik güllerdir ve buradan içeri adım atılamaz. Diğer sıvılar gibi seyreltilebilen, buharlaştırılabilen ama dibine iz bırakan, kurudukça pullanan bir nar kızarıklığı; kurbanın asli imgesidir. Kanla yıkanmayacaksa kan, başka bir sıvıyla kazınamaz yerinden ve yerinden kazılmamalıysa, üzerine gri tozların örtülmeşiğine müsaade edilmeyecekse; kan dökmeyele sonuçlanmış bir çatışmayı, diğeriyle olan uzaklaşmayı nasıl ortadan kaldırayabileceğiz. Buna tanık olanların ölmesiyle ya da fiilen yok oluşlarıyla unutulmaya maruz kaldığında, aynı atanın kandaşları birbirlerini bağışlayabilecek mi? Şayet mutlak bir unutmaya mümkün ve toplulukların birbirlerine karşı kullanmayacağı bir hatıra değilse.

Derrida, "Bağışlama ve Kozmopolitizm" makalesinde, Güney Afrika deneyiminden yola çıkarak bu türden meselelerin anlam dünyasına ilişkin temel zeminler sunuyor. İşlerin daha da zorlaşmasına belki de neden olabilecek üçüncü ya da anonim yapıların araya girmesi bakımından şu sözlere yer verir:

"Üçüncü bir taraf araya girer girmez, kesinlikle tam anlamıyla saf bağışlamadan değil, ancak genel aften, uzlaşmadan vb. söz edilir."

Aynı şekilde, makalede bir kurbanın karısının sözlerinden yola çıkarsak:

“[Bir komisyon ya da bir yönetim başılayamaz, nihayetinde bunu yalnızca ben yapabilirim (ve ben bunu yapmaya hazır değilim.)]“

Bu sözleri Derrida ‘işitilmesi çok ağır sözler’ olarak ifade eder. Yine bir mutlaklık anına işaret olarak:

“Belki de bu kadın, yine başka bir şeyi öne sürmek istedi: eğer birisi başıslama hakkına sahipse, bu, üçüncü derecedeki bir kurum değil, yalnızca kurbandır.” (Derrida, 2005, 53-54)

Kana dayalı bir ilişki kadar ya da onun üzerinden gönderme yapılacak bu denli sert başka bir değer yok olsa gerek. Yerel bir değeri ayaklar altına aldığınızda da bu böyle. Sonraki kuşaklar açısından bunu sindirmek kolay olabilir. Ancak yaşayanların birbirine aktardığı canlı bir tarihsel aktarım, başıslamayı güçleştiren etkenlerden biridir; üstelik karşılıklı uzaklaşmayı ve çatışmayı körükleyen örnekler mevcutsa, bu canlılık sürmeye devam edecektir. Dolayısıyla anonim ve onun yıkımı üzerinden öfkeyi sağaltacak bir yapıyla mı kan sızmış araya? Devlet türevinden bir yapıyla bu, onun bir şekil yıkımıyla öfkeye dönüşmüş enerji alınabilir. Neticede bu anonim yapıyla karşı karşıya olmayı gerektiren hoşnutsuzluklar, çatışmayı doğuruyor ve bu çatışmayla, bu yapıya dayanan toplulukla öteki topluluklar karşı karşıya geliyor. Bu noktada, kan taşıyanların, yani bu toplulukları oluşturanların arasına kan sızmışa başıslama olanağını yitirebiliyoruz. Ve işte, ancak kanı kanla yıkayabiliyoruz ve artık birleştirecek tek unsur, akan kanların aynı yatakta bir birine karışması oluyor. Bu nedenle birbirlerini en iyi anlayacaklar, kurbanı en yakın olanlardır; tabi benzer şiddette öfkeyi de barındırarak. Bu mutlak olarak böyle olduğu için burayı ne göz ardı etmek mümkün, ne de bu hislerden ve durumdan kurtulmak.

Lineer ilerleyen bir tarihin aksine, tarihin bu oluşumlarının hareket tarzı elips karakterde şekilleniyor. Süreç olarak bu kadar çatallaşmamış ve görece daha az kompleks yapılar, en yakın bağlarını kan üzerine kuruyorlar ve elipsin şiştiği bölge benzerliklerin, uyuşmaların üzerine inşa olunan tarihsel platformlarla dolu. Aşiret, klan, kabile, devlet, konfederal yapılar, komünler, her türden topluluksal ifadelerin birkaçı. Ama kanın söz konusu olduğu yer en altta ve dolayısıyla bu durum bütün topluluk çıkarını unutturacak bir deli tavrın oluşumuna sebebiyet veriyor. Çünkü yeni bir vücuda doğru farklı mayalardan gelen ekşi tadın, insan iskeletinde yerleşik bir çanakta yoğrulmasıyla birlikte, yukarı doğru bir heykel yükseliyor. İşte insanın heykeltıraşın elindeki figüratif platformudur bu. Farklı ve sert kaya damarlarının açılmasıyla boşalan akışkan, şimdi yeni

bir kuşağın çocukları olarak gözlerimize doluyor. Onun bedeninde ortak ailenin kan bağlarının düğümlerinde asılıyor özdeşliklerin kurulduğu değerler dünyası. Bu ortaklığa ilkin dahil olunuyor, bu dahil olunma zaten önceden hazır bir ortaklığın mevcudiyetindedir. Diğeri de farklı ortaklıklardan gelenlerin birbiriyle yeni bir ortaklığı yaratması ve topluluğu büyütmesidir.

Topluluk zaman aldıkça öznelinin yüzlerinin birbirlerine dönük olması, birer yüklenme hareketi olarak her bir öznenin sırtında bir kambur mu; öne doğru bir itme şeklinde çemberden merkeze, yeri geldiğinde bükümlenmeyi gerektiren. Yani etrafında kümelenecek bir özdeşlik ilişkisiyle katılaştıran fanatizm odakları gibi. Herhangi bir dış tehdit karşısında homojenliğin keskinleşmesi, bir tarafa doğru ritmik bir kaçış ya da ritmik bir kenetlenme. Ya da karında bir yüklenme, gebelik mi soyların akışını mümkün kılan; biyolojik olarak dik yürümeyi gerektiren bir gurur ifadesi aynı zamanda. Hem gücün niceliksel ifadesi, hem gelecekte de bu ortaklığın taşıyıcısının varlığına olan inanç ve güvenin yansıtılması, çocuk yapılmasına verilen derin anlamın kan bağıyla olan ilişkilerinden birini oluşturuyor.

Kardeşlik İlişkisi

Ekonomize edilen bir söylem olarak kardeşlik söylemi, bütün tarihselliği içinde; içinden doğulmuş kaynak olarak, hangi toprağın üzerinde ortak göbek bağı taşıyor ki? Bize hangi coğrafya analık ya da hangi siyasal sistem babalık yapıyor da, kardeşliğimizi ona borçlu olduğumuzu söyleyebiliyoruz? Buradaki 'baba' ki; bütün coğrafyalar üzerine tecavüz ilişkisiyle çöreklenmiş olarak sırtıyor zaten. Devlet gibi anonim türden yapıların somurtkan bir baba tasviri var bu nedenle. Bu babanın, kardeşlik bağının kaynağı olması konusundaki meşruluk ilişkisi bir gayrılık içeriyor. Dolayısıyla aynı babanın etrafına inşa edilen ailesel çatının kardeşliği piç öğeler taşıyor. Aynı ananın çocukları olarak değişik zamanlarda kanımıza giren başka kandan babaların üzerimizdeki gölgesinin kanımızdaki karşılığı, bir çeşit mutasyondur. Her baba, önceki çocuklarıyla kardeş kılmak adına, ötede duran kendi aralarında öz kardeşlerin coğrafyasının yatağına girip, annemizin koynunda yeni nüvelerin tohumlarını ektir. Böylelikle her yeni babayla, annemizin önceki çocuklarından daha farklı kuşaklar geliyor. Aynı şekilde, babanın değişik analardan gelen çocuklarını, aynı değerler etrafında nasıl tutacağı da muallâkta kalıyor. İşte bin yıllara varan ortak değerlerimizin ortaklığına ilişkin yapı burası. Aynı annenin kucağında, aynı babanın varlığının, koruyucu bir figürü getirmesi gerekirken babanın kardeşlerden biriyle geçmiş kan ortaklığı özlük ilişkisini bozuyor. Çocuklarından birini daha fazla seven ya da kayıran bir babayı, diğer çocuklar aynı hislerle sevmek zorunda değil.

Sonuç

Yöntemleri açar ve sunarken Levinas'ın 'evrenselleştirme' fikrine ilişkin olarak şu tespiti hatırlayalım:

“Tinler arasında, bir kan ortaklığına dayanmayan her rasyonel benzerleştirme ya da mistik benzerleştirme zan altındadır.” (Levinas, 2003, 48)

Birlikte yaşamak uğruna üzerimize gerilen derinin, bağlam ve söyleminin sakatlayıcı öğeler içermediği konusu kuşkuludur. Kaynakları görmeden ve kaynağı kurularak yeni akışlar yaratmaya çalışmak, politik güce sığınmış gizli tekleştirme isteyen hükümleri içerir.

Bir; çoklu düzende yerleşik olanları korumak üzere mozaik varlığı, 'öteki'ne ilişkin olarak koşulsuz bir birliktelik, kan bağısız ve yüz yüze bir ilişkidir.

Üzerine kan sıçrayanın bireysel tarihinden-deneyimlerinden ve bu tarih üzerinden, geleceği inşa etme girişiminin izleği (elbette 'kurban'a ilişkin mutlak bir affetme imkânını saymazsak) üzerine kan sıçramış olanın affına, yani kurbanla ortak kan bağı taşıyanın hükmüne politika yapmaz. Bu nedenle kurbanın en yakını, yani onun yokluğuna ilişkin en derin sarsıntıyı yaşayan kişinin bağıslama hakkı hep saklıdır.

İki; aradaki dolgunun varlığına, yani bir arada tutan her ne ise, ona rağmen mozaik oluşturulan yapılar arası geçirgenlik gerçekleşmiyor. Karşılıklı bir sınır koruması içerisinde öylece varlıklarını koruyorlar. Bazen mozaik yapıları kırılabilir/çatlayabilir ya da dökülebilir ama parça yer değiştirse de, yine önceki saf özelliklerini yeni yerinde de gösterebilir. Yapıların mozaik sertliğinde bir arada olabileceği veya yaşayabileceği önkabülü, mutlak bir geçirimsizlik ilişkisini varsayar. Her yapı ya da topluluk kendi saflığıyla öylece karşılıklı bir konumlanış içerisinde duruyor. Aralığı oluşturan ve bir aradalığı gerçekleştiren şey, karşılıklı ya da birinden diğerine doğru her hangi bir karakteri taşıyacak özellikte değil. Kamusal bir üçüncü haldir; hem bireysel, hem toplumsal babalığı indirgeyemez. Kamusalığa neden olan ve onun temellerini yaratan bir uzlaşma zemini, birinden ve diğerinden alıntılanmış heterojen bir üst kimlik yaratır. Üstten bir basınçla ve git gide kanıksanarak iç içe geçmiş olmanın kipleri oluşuyor. Sonuç olarak; birinden daha fazla aşındırarak ve diğerinden daha fazla tonun hakim kılındığı bir benzeştirme basıncı, bir tarafı sakatlayarak, diğer tarafı daha fazla yaygınlaştırarak, birlikte yaşama alanının koşullarını zorlar.

Kaynakça

- Calvino, Italo. 2007. *Görünmez Kentler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Derrida, Jacques. 2005. *Bağışlama ve Kozmopolitizm*. İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Levinas, Emmanuel. 2003. *Sonsuza Tanıklık*. İstanbul: Metis Yayınları.